

Arbeidstidsavtalen i skolen:

TID FOR UNDERVISNINGSSOPPDRAG

norsk lektorlag

Tid til undervisningsarbeid

Arbeidstidsavtalen er både et kvantitativt mål på produktivitet og arbeidspress og et kvalitativt uttrykk for synet på lærerrolle, undervisning og pedagogikk.

For Norsk Lektorlags medlemmer i skolen er arbeidstidsavtalen for undervisningspersonalet svært viktig. Med dette notatet ønsker vi å gi våre tillitsvalgte bakgrunnsinformasjon om temaet, både til bruk i den allmenne debatten om kvalitet i skolen og om lærerpersonalets arbeidsvilkår, og til diskusjoner om praktisering av arbeidstidsavtalen på egen skole.

Vi ønsker også å vise den historiske bakgrunnen for de nye forhandlingene med KS om SFS2213 som vil komme i 2013.¹

Gro Elisabeth Paulsen

Innhold

Synet på lærerrollen.....	s 4
Pedagogiske trender. Tanken om at undervisning er gammeldags og unødvendig.	
Historisk utvikling.....	s 7
1960–1996: Enhetlig arbeidstid og enhetlig lønn for enhetslæreren i enhetsskolen.	
Stortingsmelding 12 99/00: En handlingsplan for rekruttering – og forverring.....	s 10
Arbeidsmengde beskrevet som ”tyngjande og med stort arbeidspress” økes, og samtidig minskes den egendisjonerte tida som lærerne var fornøyde med.	
GNIST 2009–2014: Nytt syn på lærerrollen?.....	s 13
TNS-Gallup: - den totale belastning i yrket må reduseres - anledning til å konsentrere seg mer om fag og undervisning	
Samlet elevtall er avgjørende for total arbeidsbyrde.....	s 15
Vestfolddommen i 2006: KS ønsket i realiteten å bruke muligheten til å redusere både undervisningstimetall og den tid til for- og etterarbeid som den enkelte faglærer får til disposisjon for å utføre arbeidet.	
Norsk Lektorlag ønsker en ny modell.....	s 17
Når en lærer får i oppdrag å undervise en klasse i et gitt fag etter en nasjonal læreplan, skal det settes av rimelig tid til å utføre oppdraget på en forsvarlig måte.	
Undervisningsoppdraget.....	s 21

Synet på lærerrollen

Produktivitet og autonomi

Undervisningspersonalets arbeidsbyrde, målt i form av antall undervisningstimer per uke eller årsverk, har vært og er regulert som leseplikt eller undervisningstid. Forholdet mellom undervisningstimetall og totalt arbeidstimetall innenfor årsverket gir et kvantitativt uttrykk for produktivitet, eller også arbeidspress. Fram til begynnelsen av 1970-tallet var lærernes arbeidstid kun fastsatt til leseplikt (undervisningstid) per uke, og ut over dette hadde lærerne full autonomi. Dette privilegiet kunne av utenforstående tolkes dithen at lærere arbeidet svært lite utenom timene i klasserommet. Økt fleksibilitet i arbeidslivet, og begrep som nordsjøturnus, har ført til større forståelse i samfunnet for at arbeidstimene i et årsverk kan fordeles svært ujevnt, og at slike ordninger medfører både fordeler og ulemper for den ansatte.

Mistenkeligjøring

I dagens arbeidsliv har IKT og praksisen med hjemmekontor/bærbart kontor gjort at stadig flere arbeidstakere kombinerer høy produktivitet med stor grad av frihet. Mistenkeligjøring av lærernes arbeidsdisiplin, kombinert med tanken om at lærerne bør arbeide kollektivt, har ført skolen i motsatt retning de siste 20 årene:

Stadig mindre fleksibilitet og autonomi for lærerne. Ironisk nok faller denne perioden med stadig sterkere styring sammen med tegn til lavere produktivitet i form av svakere læringsresultater.² Samtidig fører økende politisk oppmerksomhet om svake læringsresultater til rop om sterkere styring og handlekraft fra skolens ledelse. Vi har likevel håp om at større oppmerksomhet om læringsresultater kan føre til tydeligere anerkjennelse av undervisningsarbeid, og at dette viktige arbeidet ikke må hindres av en dårlig og gammeldags personalpolitikk.

Ansvar for egen læring

Det er påfallende at tariffavtalens mål for arbeidsmengde/produktivitet for den enkelte lærer kun baseres på antall undervisningstimer og ikke tar hensyn til det antallet elever som undervises. Opplæringsloven gir i dag elevene individuelle rettigheter mens omfanget av undervisningsarbeidet beregnes likt, enten man har 13 eller 32 elever per klasse. Den politiske debatten dreier seg gjerne om maksimalt antall elever i klassen i barneskolen, mens det er dørgende stille om arbeidssituasjonen for faglærere, som skal gi tilpasset opplæring for 100–300 elever per uke.³

Fram til begynnelsen av 1970-tallet var lærerne arbeidstid kun fastsatt til leseplikt (undervisningstid) per uke.

Dagens arbeidsliv går mot mer bruk av hjemmekontor og fleksibel arbeidstid.

Tariffavtalen ser ikke på antall elever.

Fra 1994 til ca. 2008 ville skoleeiere løse problemet med tilpasset opplæring ved å gi elevene ansvar for egen læring i skolebygg med minst mulig plass til tradisjonell undervisning. Denne pedagogiske trenden har også preget arbeidsgivers argumentasjon i forhandlingene om arbeidstidsavtalen og gjør det fortsatt vanskelig å forbedre arbeidsbetingelsene i skolen.

Motvilje fra KS

Gjennom arbeidstidsforhandlingene med KS har vi støtt på motvilje mot avklaring av undervisningsbegrepet. KS ser på undervisningsarbeidet som om det for den enkelte lærer består i avlevering av enkelttimer. Da blir logikken slik at hvis undervisningstimer i faget "faller bort", er det å betrakte som et gode for læreren som "slipper" å avlevere denne timen. Kutt i undervisningstid, enten ved bevisst planlegging eller ved dårlig planlegging fra skolens side, legitimeres av tanken om at skolen tilbyr "læring" koplet fri fra undervisning.⁴ Dette står i motsetning til det tradisjonelle synet på undervisningsarbeidet både som en nødvendig forutsetning for en helhet der faglærer tar ansvaret for klassens arbeid med læreplanen gjennom en lengre periode (ett skoleår), og også tar ansvar for samtlige enkeltelever, enten det er 13 eller 32 per klasse.

Arbeidsrettsdommen i Vestfold

En arbeidsrettsdom fra 06.06.2006 (se også side 11) viser hvordan KS har oppnådd tariffrettslig gjennomslag for det første synet. Denne personalpolitikken har gitt KS et dårlig omdømme blant skolefolk. Praksisen med timekutt, slik den ble promotert av KS før og etter arbeidsrettsdommen i 2006, har særlig gitt dårligere arbeidsbetingelser i videregående skole. Denne praksisen ble legitimert av en skolepolitisk ideologi som kan føres tilbake til tanken om "den nye lærerrollen" og "den nye elevrollen" i reformene på 1990-tallet. Departementet ga føringer for at elevene skulle ta ansvar for egen læring, og egen vurdering, mens lærer skulle veilede, ikke undervise. Med mindre undervisning trengs mindre tid til å planlegge undervisning. En generell og mer terapeutisk veiledning av elevene krever først og fremst "tilstedeværelse" av empatiske voksne, mens faglig kompetanse blir lite viktig.

KS vil fjerne leseplikten

Forhandlingsavdelingen i KS overtok i 2004 det rådende synet på undervisning og "den nye lærerrollen" som hadde preget Utdanningsdepartementet i tiåret før. På denne bakgrunnen er det logisk at KS ønsker å fjerne lesepliktsystemet. En lærerrolle basert på veiledning og ikke

Praksisen med timekutt har særlig gitt dårligere arbeidsbetingelser i videregående skole

KS ser på undervisningsarbeidet som om det består i avlevering av enkelttimer.

KS overtok i 2004 arbeidsgiveransvaret for undervisningspersonalets lønns- og arbeidsvilkår.

Arbeidstidsavtalen fungerer dårlig på skoler med store klasser, og særlig i videregående skole.

undervisning vil utviske skiller mellom ulike fag og nivå og forenkle den fagbaserte organiseringen av undervisningen som danner grunnlaget for det tradisjonelle lesepliktsystemet. Å ville fjerne skillene mellom fag og fagspesialister inngår i et pedagogisk syn som passer som hånd i hanske til ønsket om å gjøre alle skoleslag like. I dag er det allment erkjent at dette var et pedagogisk feilspor, men det er ikke uten videre gitt at denne erkjennelsen får gjennomslag i de kommende forhandlingene om en ny arbeidstidsavtale.

Norsk Lektorlag erfarer at det er svært vanskelig å få forståelse for at dagens arbeidstidsavtalen fungerer dårlig på skoler med store klasser, og særlig i videregående skole.

Historisk utvikling⁵

Frem til begynnelsen av 1970-tallet var lærerne arbeidstid kun fastsatt til ukentlig leseplikt, og ellers hadde de full autonomi. Det var sedvane at de reiste på skoleturer, stilte opp for elevene 17. mai, deltok på kveldsmøter med både kolleger, foreldre og elever og deltok på kurs utenom skoletid. I 1984 ble totalt årsverk fastsatt til 1 717,5 arbeidstimer.

Den årlige totale arbeidsinnsatsen

I følge en rapport fra FAFO⁶ representerte (det daværende) Lærerlagets krav om en avtale basert på årsverk en kursending i lærerens holdning til arbeidstidsspørsmålet. Tidligere hadde man vært mest opptatt av å redusere de ukentlige lesepliktene, mens oppmerksomheten nå ble rettet mot den årlige totale arbeidsinnsatsen. Man ønsket imidlertid ikke noen fast kontortid for lærere. I 2001 ble timetallet i årsverket redusert til 1 687,5 timer i forbindelse med innføring av 5-ukers ferie. Lærerne fikk fire feriedager (30 timer) trukket ut av årsverket. Undervisningstimetallet ble imidlertid ikke redusert, og endringen innebar derfor en effektivisering. Dagens undervisningstimetall, slik de framgår av vedlegg til arbeidstidsavtalen SFS2213, er en videreføring av timetallet fra 1996 påplussset 4 % som en følge av skolepakkene.

Tidligere ble undervisningstimetallet (leseplikten) angitt både som maksimum årstimetall og som maksimum ukentlig timetall. I dag gjelder kun maksimum per år. Tidligere ble undervisningstimer også alltid angitt i skoletimer á 45 minutter, mens undervisningstid nå angis i klokketimer i læreplanene, og derfor også i arbeidstidsavtalen. Dette må man være oppmerksom på ved sammenligning av leseplikt/arbeidsbyrde før og nå. Historisk utvikling av leseplikt er blant annet beskrevet i *St.mld.12 1999-2000...og yrke skal båten bera*

Bedre på barnetrinnet

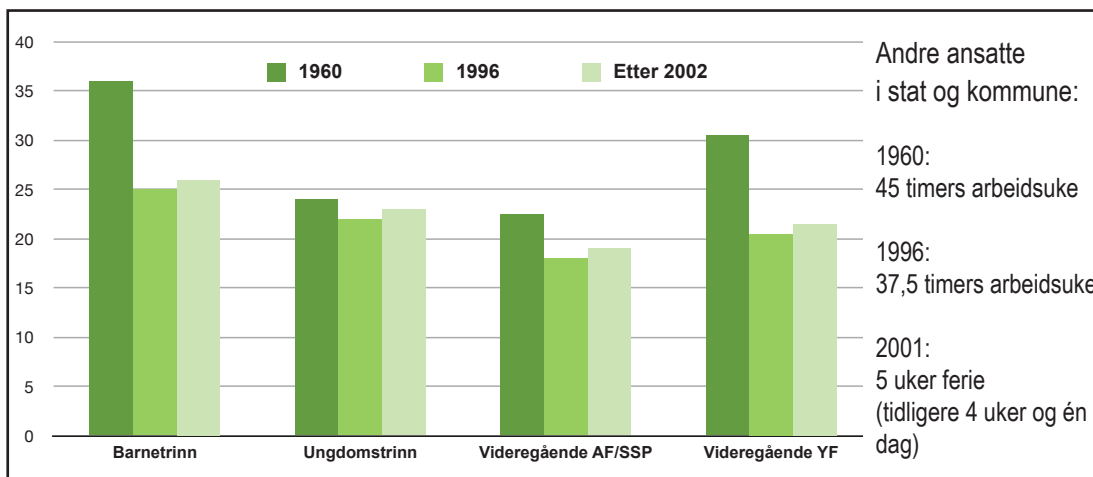
En oversikt over leseplikten⁷ (ukentlig undervisningstimetall) fra 1960 til 1996 viser en markant forbedring av arbeidsforholdene for lærerne på barnetrinnet. Undervisningstiden ble redusert med nesten en tredel (fra 36 til 25 timer). Det samme gjelder for yrkesfaglærerne. Dette står i kontrast til ungdomsskolelærernes arbeidsbyrde som kun ble redusert med ca. 9 %. Allmennfaglærerne i videregående skole kom også relativt dårlig ut, med en reduksjon på snaut 19 %. Sammenlignet med arbeidstiden for statsansatte (fra 45 timer til 37,5 timers uke) blir det tydelig at ungdomsskolelærerne tapte kampen om lettelse i arbeidsbyrden mellom 1960 og 1996.

Det var tidligere sedvane at lærerne reiste på skoleturer, stilte opp for elevene 17. mai og deltok på kveldsmøter og kurs.

En oversikt over leseplikten fra 1960 til 1996 viser en markant forbedring av arbeidsforholdene for lærerne på barnetrinnet.

Ungdomsskolelærerne tapte kampen om lettelse i arbeidsbyrden mellom 1960 og 1996.

Vi ser en kraftig utjevning mellom de ulike lærergruppene fra 1959 til 2000, både når det gjelder lønn og undervisningstimetall.

NOU 29/2001 Best i test. Kap. 8.2.4:

"For den heltidsansatte med normalarbeidsdag har det vært en reduksjon fra 2 137 timer i 1960 til 1 725 timer i 1999. (...) formell arbeidstid ble redusert med 6 prosent i 1976 og 6 prosent i 1987. Gjennomsnittlig arbeidstid har imidlertid gått kontinuerlig ned i hele perioden og altså ikke bare som følge av arbeidstidsreformer."

Profesjonskamp

Samlet sett ser vi en kraftig utjevning mellom de ulike lærergruppene fra den 9-årige enhetsskolen ble vedtatt i 1959 og frem til 2000, både når det gjelder lønn og undervisningstimetall. Den skolepolitiske bakgrunnen preges blant annet av profesjonskamp og interessekonflikter mellom allmennlærere på den ene siden og universitetsutdannede adjunkter og lektorer på den andre.

En profesjonskamp mellom allmennlærere på den ene siden og universitetsutdannede adjunkter og lektorer på den andre.

Enhetsskolen

Rune Slagstad peker på at ungdomsskolen ga allmennlærerne en ny karrierevei:
...lærere med tilleggsutdanning var utpekt til kjernetroppene i den nye ungdomsskole. (...) For å skape en virkelig enhetsskole trengte man en enhetlig lærerstand som kunne føre videre klasselærertradisjonene og bryte ned skillene mellom teoretisk og praktisk kunnskap. (...) Enhetsskolen skulle ha sin enhetslærerstand.

Slagstad beskriver reformprogrammet til daværende kirke- og undervisningsminister Helge Sivertsen (Ap)⁹:

For sitt reformprogram vant Sivertsen også Norsk Lærerlag, som ble mobilisert mot Sivertsens kritikere i Norsk Lektorlag. Ungdomsskolen åpnet en ny arena for lærerstanden i konkurranse med den gamle lektorstand. (...) Lærerne rykket opp og lektorene ned. (...) Noen årtier senere oppdaget lærerstanden at dens oppgradering hadde vært forbigående; standen var blitt nedregulert. (...) I avviklingen av de systembærende dannelsesstradisjoner spilte pedagogikken en viktig rolle. Pedagogene ble brukt – og de lot seg bruke. Pedagogikken ble en legitimeringsvitenskap for det teknokratiske reformregimet.

Allmennlærertanken og klasselærer-systemet, forkledd som tanken om at lærerrollen først og fremst handler om generell pedagogisk kompetanse, ble forsøkt innført i videregående skole med "den nye lærerrollen" i Reform 94. I kjølvannet av veiledningspedagogikken ble de klare strukturene i timeplaner, faglærersystem og klasserom forsøkt avviklet. Også hindringer i arbeidstidsbestemmelsene måtte avvikles. Dette peker frem mot statens krav om økt "fleksibilitet" på slutten av 1990-tallet.

Ungdomsskolen åpnet en ny arena for lærerstanden i konkurranse med den gamle lektorstand. Lærerne rykket opp og lektorene ned.

Enhetlig arbeidstid og enhetlig lønn for enhetslæreren i enhetsskolen.

Stortingsmelding 12 1999/2000: Handlingsplan for rekruttering - og forverring.

Hensikten med Stortingsmelding 12 vises i undertittelen *Handlingsplan for rekruttering til læreryrket*, og både lønnsutvikling og arbeidstidsordning var relevante temaer. I kap. 4.1 omtales en undersøkelse som Statistisk sentralbyrå (SSB) hadde foretatt i 1996. Denne viste:

“at tilsette i skoleverket meir enn andre grupper gir uttrykk for at dei opplever stort arbeidspress. Nær alle lærarane gir uttrykk for at dei opplever arbeidsmengda som tyngjande. Dette talet er noke høgare enn for dei andre gruppene i undersøkinga. Det går fram av undersøkinga at tilsette i skoleverket opplever at dei har stor fridom til sjølve å leggje opp arbeidet. På spørsmål om det er mogleg for dei sjølve å bestemme korleis arbeidet skal gjerast, svarer fire av fem at dei i høg grad kan bestemme dette sjølve. Tilsette i skoleverket er meir tilfredse enn andre yrkesgrupper på dette området.”

Allerede i 1996 viser SSB-undersøkelser at ansatte i skoleverket mer enn andre grupper opplever stort arbeidspress.

Skolepakkene kombinerte lønns- og arbeidstidsreguleringer og forutsatte effektivisering og produktivitetssøkning.

I ettertid¹⁰ er det all grunn til å spørre hvordan Kirke- utdannings- og forskningsdepartementet, under daværende utdanningsminister Trond Giske, kunne komme på å følge opp denne rekrutteringsplanen ved å øke den arbeidsmengden som var beskrevet som *“tyngjande”* og *“opplevd som stort arbeidspress,”* og samtidig minske den egendisjonerte tida som lærerne selv var fornøyde med. Hva skjedde da det, i tariffoppgjøret med staten i mai 2000, ble inngått en intensjonsavtale mellom AAD hovedsammenslutningene og Norsk Lærerglag under ledelse av Helga Hjetland? Protokollen sier at *“Under hovedtariffoppgjøret per 01.05.2000 er partene enige om å ta inn nye forhandlingsbestemmelser for mer desentraliserte lønnsforhandlinger for skoleverket.”* Samtidig ville man følge opp *“Tiltak for mer fleksible arbeidstidsordninger”*. På dette tidspunktet var Norsk Lektorlag ennå ikke medlem av Akademikerne, hadde ikke forhandlingsrett og var derfor utestengt fra prosessen.

Effektivisering og skolepakker

Handlingsplanen og Intensjonsavtalen materialiserte seg i de såkalte

NOU 13/2003 beskriver skolepakkene slik:

I forbindelse med hovedtariffoppgjøret 2000 inngikk lærerorganisasjonene en treårig intensjonsavtale med staten om endrede lønns- og arbeidstidsvilkår. Dette skulle være et målrettet samarbeid over en 3-årsperiode med sikte på nye og mer fleksible arbeidstidsordninger. Ved inngåelse av nye avtaler skulle eventuelle effektiviseringsgevinster kunne tas ut som lønnskompensasjon. Med utgangspunkt i intensjonsavtalen, ble det i løpet av perioden 2000-2003 gjennomført to omganger med endringer i lønns- og arbeidstidsvilkårene i skoleverket – skolepakke I og II: I skolepakke I (juni 2000) ble særavtalen om arbeidstid for undervisningspersonale endret for å gi større fleksibilitet i fordelingen av lærernes undervisningstimer gjennom skoleåret. Alle lærere og skoleledere fikk økt lønn tilsvarende to lønnstrinn fra 1. august 2000.

I skolepakke II (oktober 2001) ble det enighet om ytterligere endringer i arbeidstiden. Som kompensasjon blant annet for at undervisningstiden ble økt (1 % fra 01.01.02 og 3 % fra 01.08.02), fikk alle lærerne og skolelederne ett lønnstrinn mer fra januar og ytterligere to lønnstrinn mer fra august. Som del av avtalen ble også under visningstiden for lærere som er eldre enn 58 år noe redusert.

I forbindelse med innføringen av den avtalefestede ferien i 2000 og 2001 ble også lærernes årsverk redusert med 30 timer. Reduksjonen ble tatt av tiden til for- og etterarbeid til undervisningen (ubundet tid) og innebar ikke færre undervisningstimer i løpet av året. På denne bakgrunn ble lærerne kompensert med 1 lønnstrinn. Totalt sett har lærerne fått en lønnsøkning på 23,5 % i løpet av denne treårsperioden.

skolepakkene som kombinerte lønns- og arbeidstidsreguleringer og forutsatte effektivisering og produktivitetsøkning.

I praksis betydde Skolepakkene en effektivisering der 30 timer til for- og etterarbeid ble fjernet samtidig som leseplikten ble øket med 4 %. I tillegg ble de mekanismer som hadde hindret ytterligere effektivisering gjennom "timekutt", fjernet. Arkitektene bak skolepakkene kunne glede seg over lønnsøkningen, men gleden ble kortvarig fordi lærergruppene de neste årene igjen fikk en dårligere lønnsutvikling.¹¹ Den nedvurderingen av lærerrollen som skjedde på 90-tallet, hadde medført en byråkratisering og kontorisering som

rammet lærerprofesjonens frihet hardt. Flyttingen av undervisningspersonalet fra statlig til kommunalt tariffområde i 2004 betydde ikke noe brudd i arbeidsgivers syn på arbeidstid. Norsk Lektorlag fikk liten innflytelse på den avtalen som Utdanningsforbundet og KS ble enige om i 2004.

Vestfolddommen i 2006

Det viste seg imidlertid snart at KS og Utdanningsforbundet hadde ulikt syn på hva denne avtalen innebar, og det førte til en arbeidsrettssak i juni 2006, som Utdanningsforbundet tapte.

Skolepakkens effektivisering: 30 færre timer til for- og etterarbeid og 4 % økning i leseplikten. Hinderet for "timekutt" for ytterligere effektivisering ble fjernet.

Skolepakkens ekstra lønnsloft ble raskt utlignet av dårligere relativ lønnsutvikling de neste årene, mens forverringen av arbeidstidsordningene består.

Nedvurdering av lærerrollen på 90-tallet rammet lærerprofesjonens frihet hardt.

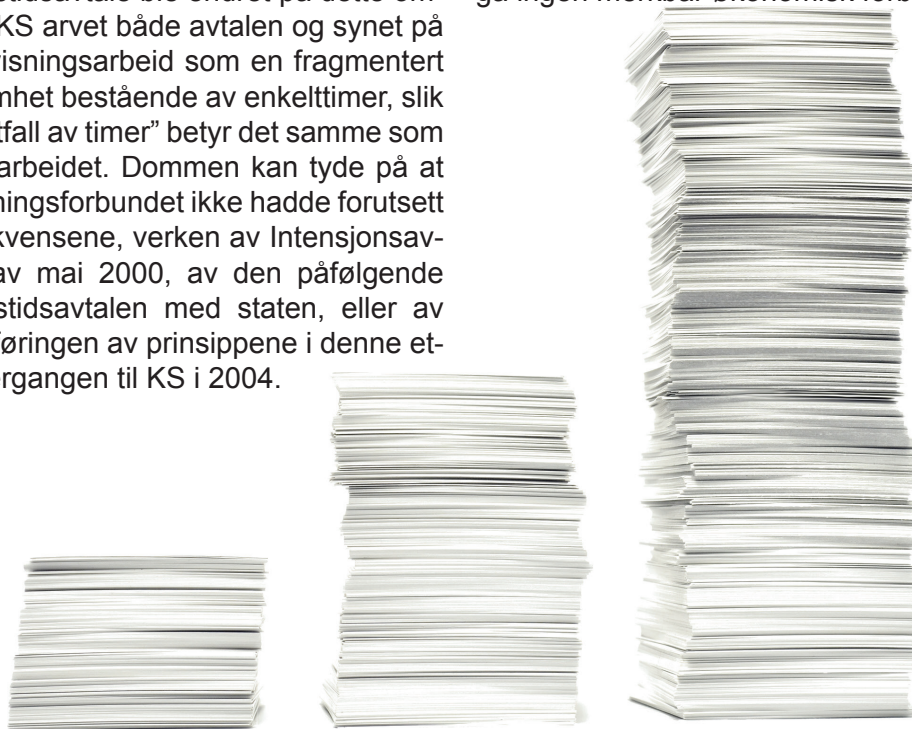
Det midlertidige lønnsløftet i Skolepakkene førte til en permanent forverring i arbeidstidsordningene som slett ikke gjør læreryrket mer attraktivt.

KS arvet synet på undervisningsarbeid som en fragmentert virksomhet bestående av enkelttimer, slik at "bortfall av timer" betyr det samme som lette i arbeidet.

Dommen i Arbeidsretten i Vestfold¹² sier at før 1994 var det nær sammenheng, muligens også tariffrettslig binding, mellom elevens timeplan og lærerens arbeidstid, men at arbeidstidsavtalen av 1993 åpnet for en oppmykning (periodisering). Dommen slår videre fast at: *"Under enhver omstendighet må en slik eventuell forbindelse anses brutt ved de endringer som ble gjort i 2000."* Det var med andre ord staten, ved Kirke- og utdanningsdepartementet, som var ansvarlig arbeidsgiverpart da lærernes arbeidstidsavtale ble endret på dette området. KS arvet både avtalen og synet på undervisningsarbeid som en fragmentert virksomhet bestående av enkelttimer, slik at "bortfall av timer" betyr det samme som lette i arbeidet. Dommen kan tyde på at Utdanningsforbundet ikke hadde forutsett konsekvensene, verken av Intensjonsavtalen av mai 2000, av den påfølgende arbeidstidsavtalen med staten, eller av videreføringen av prinsippene i denne etter overgangen til KS i 2004.

Permanent forverring

Det midlertidige lønnsløftet i Skolepakkene førte til en permanent forverring i arbeidstidsordningene som slett ikke gjør læreryrket mer attraktivt. Det ble også vanskeligere å øke inntekten ved å arbeide overtid og ta vikartimer. En effektivisering på 4–10 % mer undervisning per årsverk førte til at lektorer som hadde hatt 1–10 % overtid med lønnskompensasjon, fikk overtidsoppgavene pakket inn i full stilling. Dermed forsvant også overtidslønna, og lønnstilleggene i Skolepakkene ga ingen merkbar økonomisk forbedring.

GNIST

Nytt syn på lærerrollen

Et utslag av skolepakkenes arbeidstidseffektivisering var umiddelbar overtallighet av lærere i videregående skoler over hele landet. Avtalt 4 % økning i undervisningstid kombinert med 5-7 % redusert timetall planlagt i alle fag ga en markant produktivitetssøkning. Timekuttet bredte kraftig om seg inntil fylkeskommunene måtte innse at den nye arbeidstidsavtalen for lærerne ikke var noen blankofullmakt til å bryte opplæringslovens bestemmelser om elevenes rett til minstetimetall i alle fag.

På den politiske skraphaugen

Timekutt, og tanken om at elever får et "opplæringstilbud" uten bruk av lærerressurser, møter motbør fra ny skoleforskning¹³ der man undersøker hvilke faktorer som er avgjørende for elevenes læringsresultater. Forskningsrapportene parkerer "den nye lærerrollen" fra 1990-tallsreformene på den politiske skraphaugen og tvinger fram en restaurering av både lærerrollen og undervisningsbegrepet. Den abdiserte lærer skal gjeninnsettes som klasseromsleder.

Hva skal til for å rekruttere?

I forbindelse med GNIST-kampanjen, som skal rekruttere flere og flinkere kandidater til læreryrket, bestilte Kunnskaps-

departementet en undersøkelse fra TNS Gallup¹⁴ om hva som skal til for at tidligere lærere skal vende tilbake til yrket. Rapporten summerer opp funnene. De fire første punktene for hva som skal til for at lærerutdannede skal vende tilbake til yrket, peker mot arbeidstidsordningen og leseplikten: Den totale belastning i yrket må reduseres. De vil ha mindre klasser og mer tid til den enkelte elev. De må få anledning til å konsentere seg om fag og undervisning. De må tilbys relevante fag og få undervise i det de føler de er gode på.

Stort arbeidspress

Som tidligere nevnt, pekte allerede St.meld. 12 i 2000 på at lærere i 1996 hadde rapportert om stort arbeidspress, men at de var fornøyde med muligheten til selv å styre store deler av arbeidstida. Arbeidsgivers økende styring av arbeidstida har forverret denne situasjonen ved at mindre tid og oppmerksomhet rettes mot fag og undervisning. Mens undervisningsarbeidet presses av produktivitetssøkning, kastes arbeidstid og energi bort på såkalte tidstyver¹⁵. Synovate, på oppdrag fra Språkrådet, undersøkte i 2010 hvordan norsklærere i ungdomsskolen og videregående skole vurderte

Arbeidsbelastning
og rekruttering

Forskningsrapportene
parkerer "den nye
lærerrollen" fra
1990-tallsreformene
på den politiske
skraphaugen

Hele 9 av 10
norsklærere opplever at
arbeidsmengden er for
stor.

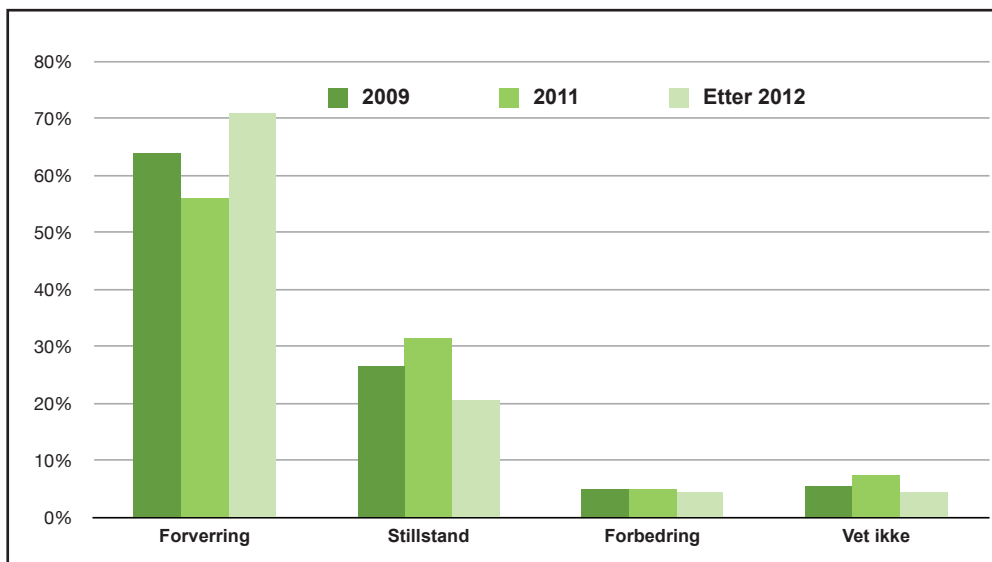
Handlingsplanen for
rekruttering av lærere
er mislykket. Åsaken
ligger først og fremst i
manglende anerkjennelse
av behovet for bedre
arbeidstidsordninger,

egen situasjon¹⁶. Rapporten sier at hele 9 av 10 norsklærere opplever at arbeidsmengden er stor, mens kun én av ti opplever arbeidsmengden som passelig. Hele 8 av 10 sier at de ikke rekker det de har planlagt innenfor arbeidstida.

Norsk Lektorlag gjennomførte egne medlemsundersøkelser i 2009 og i 2012, som begge viser at ikke bare norsklærerne, men alle våre medlemmer som underviser i videregående skole, opplever tidspress. Mange svarer at de har opplevd en tydelig forverring i arbeidstidsordningene. Omtrent en tredel av lektorene svarte i 2009 at arbeidssituasjonen var slik at de ville advare ungdom mot yrket.

Mislykket handlingsplan

Tatt i betraktning at Stortingsmelding 12 i 2000 var en handlingsplan for rekruttering av lærere, er det gode grunner til å hevde at handlingsplanen er mislykket, og at årsaken først og fremst ligger i manglende erkjennelse av behovet for bedre arbeidstidsordninger, sett fra lærernes side. Vestfolddommen viser at KS og arbeidsgiversiden ønsker å gå motsatt vei og bruke muligheten til å redusere undervisningstimetall og tid til for-og etterarbeid som den enkelte faglærer får til disposisjon for å undervise et fag.

Har du i perioden du har vært ansatt i skolen opplevd en forverring, stillstand, eller forbedring på arbeidstidsordninger?

Kilde: Norsk Lektorlags medlemsundersøkelser, 2009–2012.

Samlet elevtall avgjørende for total arbeidsbyrde

Elevtallet øker

I følge SSB¹⁷ økte antallet elever per lærerårsverk i videregående skole med ca. 10 % i perioden fra skoleåret 2001/2002 til 2004/2005. Dette bekrefter den effektiviseringsgevinsten som ble hentet ut av Skolepakkene. Tatt i betraktning at hver enkelt elev har fått sterkere rett til tilpasset opplæring, og at kravene til dokumentasjon av opplæringen for den enkelte elev er skjerpet, blir resultatet overbelastning i mange undervisningsstillinger.

Rektor føler press

KS har etter 2004 hatt uttalte intensjoner om en bedre arbeidsgiverpolitikk som skal ta hensyn til den enkelte lærers arbeidssituasjon. Vestfolddommen i 2006 viste imidlertid at KS og arbeidsgiversiden i realiteten ønsket å bruke muligheten til å redusere både undervisningstimetall og den tid til for- og etterarbeid som den enkelte faglærer får til disposisjon. Praksis varierer, men mange rektorer føler seg økonomisk presset til å drive timekutt fordi tariffavtalen ikke hindrer det, og fordi elevenes rett til et minstetimetall i fagene ikke tas særlig alvorlig.

Store klasser

Dagens arbeidstidsavtale pålegger på ingen måte arbeidsgiver å fylle opp lærer-

årsverkene, slik de fremgår av årsrammene i vedlegg 6 til SFS2213, mest mulig. Ideelt sett burde det være en selvfølge at lærere med store elevgrupper ikke pålegges maksimalt undervisningstimetall. Problemet er en holdning fra arbeidsgiversiden som tilsier at hvis enkelte faglærere skal få færre undervisningstimer, må kollegene til disse faglærerne få flere timer. Det er dette som i forhandlingspråket gjerne kalles fleksibilitet og blir beskrevet som årsrammer med +/- et gitt timetall.

Arbeidspress

Overført til lønnsforhandlinger ville det bety at noen ansatte må redusere sin lønn tilsvarende andre kollegers lønns tillegg. Alternativet er en arbeidstidsavtale som sikrer en prosess der lærere og lektorer som underviser flere store klasser, og dermed har ansvaret for et stort antall elever, får redusert arbeidspresset uten å måtte angripe kolleger som ikke har det fullt så ille. Norsk Lektorlag mener det vil lette rektorenes arbeid dersom de har en slik arbeidstidsavtale i ryggen når de skal begrunne behovet for ressurser til egen skole.

Hvor mange elever i et årsverk?

Hvor mange elever kan eller bør legges inn i et lærerårsverk?

Det burde være en selvfølge at lærere med store elevgrupper ikke pålegges maksimalt undervisningstimetall.

Mange rektorer føler seg økonomisk presset til å drive timekutt fordi tariffavtalen ikke hindrer det

Storm P:
Det skal stor karakterstyrke til for å selge elastikk i metervis.

Skoleeiere som fyller opp klasserom og årsverk til randen, bør i det minste erkjenne at ambisjonene om tilpasset opplæring og krav til dokumentasjon av standpunktvurdering i slike situasjoner må reduseres til et minimum.

Skoleeiere som både flagger høye ambisjoner om kvalitet, og samtidig utnytter arbeidstidsavtalen til det ytterste, er ikke troverdige.

Både kommuner og fylkeskommuner har stramme budsjett og ønsker frie hender til å spare. Sentralt avtalte årsrammer hindrer ytterligere innsparing. De gjeldende årsrammene for noen av fagene ved SSP viser imidlertid at dagens arbeidstidsavtale (SFS2213) allerede gir arbeidsgiver mulighet til å pålegge svært stor, eller for stor, arbeidsbyrde. Årsverket til en norsklærer i Vg1 inneholder "bare" 496 timer undervisning, men det betyr undervisning og standpunktvurdering i mer enn fire klasser med til sammen 100–120 elever. Årsverket til en kroppsøvingslærer viser "bare" 635 timer undervisning, men har plass til elleve klasser og rundt 300 elever. Skoleeiere som fyller opp klasserom og årsverk til randen, bør i det minste erkjenne at ambisjonene om tilpasset opplæring og krav til dokumentasjon av standpunktvurdering i slike situasjoner må reduseres til et minimum.

Utnytter arbeidstidsavtalen

Skoleeiere som både flagger høye ambisjoner om kvalitet, og samtidig utnytter arbeidstidsavtalen til det ytterste, er ikke troverdige. Det mest provoserende er arbeidsgivere som benekter at "timekutt" og redusert stillingsprosent i et fag, samtidig reduserer disponibel arbeidstid knyttet til faget.

Når en norsklærer i Vg1 "slipper" å undervise elevene i åtte av de 113 timene i faget, men like fullt har ansvaret for at elevene undervises i og vurderes i samtlige læreplanmål, må jobben i løpet av året gjøres innenfor 357 timer i stedet for 383 timer (andel av totalt årsverk på 1 687,5 timer).

En norsklærer vet selvsagt utmerket godt at når 26 arbeidstimer i faget er fjernet fra stillingsberegningen, øker presset. Med fire klasser blir det snakk om 104 timer effektivisering av årsverket, på toppen av den tariffestede effektiviseringen (4 % og 30 timer) som kom med skolepakkene.

Hattie som sannhetsvitne

Vi registrerer at John Hattie¹⁸ stadig refereres som sannhetsvitne for at elevtallet ikke spiller noen rolle for kvalitet og elevresultater. I Hatties kapittel om klassestørrelse er hovedkonklusjonen at en reduksjon av elevtallet fra 25 til 15 elever gir liten effekt. Det er ikke det samme som at økning av elevtallet fra 25 til 35 per klasse ikke får effekt på lærers arbeidssituasjon, særlig nå den samme lærer har flere slike store klasser.

Norsk Lektorlag ønsker en ny modell

Den autonomien som fortsatt finnes i arbeidstidsavtalen, må heller utvides enn begrenses ytterligere dersom skolen skal bli en attraktiv arbeidsplass for lektorer. Norsk Lektorlag har i gjentatte forhandlingsrunder med KS forsøkt å skape forståelse for at vi trenger en ny kurs i skolen. Vi trenger først og fremst en ny avtale som tar hensyn til faglærersystemet i videregående skole, og som gir gode betingelser for et faglærersystem også i ungdomsskolen.

Det samlede antallet elever og alt etterarbeid som følger, må vektlegges i en slik avtale, samtidig som hver lærer må sikres individuell tid til å forberede undervisningen. Når den enkelte lærer får disponere sin tid, gir det full mulighet til å bruke deler av denne tiden i samarbeid med kolleger, samtidig som man unngår å kaste bort tid på ufruktbart samarbeid og irrelevante møter. Faglærersystemet er nå på vei inn igjen i barneskolen, så også her trengs det nytenkning om arbeidstidsordningene.

Det samlede antallet elever og alt etterarbeid som følger, må vektlegges i en arbeidstidsavtale

Ikke detaljregulering.

Tidstyver

Etter debatten om "tidstyver" og rapporten fra Tidsbrukutvalget¹⁹, uttalte kunnskapsminister Kristin Halvorsen at det trengtes bedre ledelse i skolen, og at hun heretter skulle vurdere tidsbruk når nye oppgaver skulle pålegges skolene. Norsk Lektorlag mener at første bud for god arbeidsledelse er å ikke pålegge arbeidstakere så mange og store oppgaver at de er dømt til å mislykkes. Lærere som skal gi tilpasset opplæring og individuell oppfølging av over hundre elever per uke, utsettes for urimelig arbeidspress og blir lett offer for kritikk fra elever og foreldre som tror på politiske løfter om at hver enkelt elev skal følges opp i alle fag. Vi må derfor få en ny arbeidstidsavtale som synliggjør at arbeidsbyrden avhenger av elevtall og gruppesammensetning.

Lærere blir lett offer for kritikk fra elever og foreldre som tror på politiske løfter om at hver enkelt elev skal følges opp i alle fag

Norsk Lektorlag ønsker ikke en sentral arbeidstidsavtale som i detalj regulerer den enkelte lærers arbeidstid.

Norsk Lektorlag ønsker en avtale som:

- 1. sikrer en sentralt avtalt minsteressurs til å forberede gode undervisningstimer basert på læreplanmålene og ressurs til minimal oppfølging av elevene i en klasse.**
- 2. forplikter den lokale arbeidsgiver til en reell vurdering og avveining av den enkelte lærers konkrete arbeidsbyrde innenfor årsverket. Dersom skolen på grunn av trang økonomi ikke kan gi mer enn den sentrale minsteressursen, skal dette begrunnes åpent. Ambisjoner om tilpasset undervisning og krav til dokumentasjon må tilpasses den reelle arbeidstid som står til disposisjon innenfor hver lærers årsverk.**

Når en lærer får i oppdrag å undervise en klasse i et gitt fag etter en nasjonal læreplan, skal det i utgangspunktet settes av rimelig tid til å utføre oppdraget på en forsvarlig måte. Deretter skal det ut fra lokale ambisjoner og lokale prioriteringer gis tilleggsressurser.

Norsk Lektorlag har laget skisser til en arbeidstidsavtale basert på Undervisningsoppdrag. Der legges sentrale sikringsbestemmelser til grunn. Utgangspunktet for beregningen av disse vil være dagens årsrammer. Arbeidsbyrden i form av elevtall skal så vurderes ute på den enkelte skole. En såkalt "byrdefull-ressurs" finnes allerede i systemet og fordeles lokalt.

I Danmark har Gymnasieskolelærernes Lærerforening (GL) en lignende avtale, som kan brukes som eksempel.

Liten interesse fra KS

Så langt har KS vist liten interesse for våre forslag. En forklaring på dette kan være den dominerende tanken at arbeidstidsavtalen skal gjøres mest mulig lik på alle trinn, og at barnetrinnets behov får dominere og legge premissene også for arbeidstidsordningene på høyere trinn.

Et første skritt vil være å få en definisjon av undervisningsbegrepet slik man vet hva undervisningspersonalets arbeidstidsavtale dreier seg om. Ikke uventet viser det seg å være en tung prosess å snu en utvikling med så sterke politiske og pedagogiske røtter.

Barnetrinnets behov har fått dominere og legge premissene også for arbeidstidsordningene på høyere trinn.

Kutter timer for å spare lønnsutgifter

Videregående skoler kutter i lærernes undervisningstid for å spare penger. Konsekvensen er at elever ikke får de timene de har krav på.

Arnfinn Mauren Tore Steinar Pettersen (Foto)
Publisert: 21.nov. 2007 00:01 Oppdatert: 20 okt. 2011 10:03

Et femtimers fag skal gi elevene 187 skoletimer i året, et fag 150 timer. Men ved mange skoler samsvarer ikke lenger mins

Bli den første av dine venner til å anbefale

Minstekrav til uker og timer

Ifølge loven skal undervisningen i den videregående skole omfatte seg over minst 38 uker innenfor en ramme på enhengende uker i skoleåret. I læreplanen er fastsatt et minimum med minstetall. Skolene kan i

Norsk Lektorlag har i en årrekke advart mot timekuttene som fulgte av arbeidstidsavtalen. Her ved Tor Henning Olssen, tidligere fylkesleder og HTV i Norsk Lektorlag, Telemark.

Undervisningsoppdraget

- foreløpig skisse over hovedelementer

Et lærerårsverk er på 1 687,5 timer. Undervisningsarbeid omfatter arbeid sammen med elevene som en del av lærerens pedagogiske opplegg med utgangspunkt i fagets læreplaner. Undervisningsarbeid omfatter også for- og etterarbeid. Arbeidet kan utføres overfor enkeltelever eller grupper, og det kan også foregå ved elektronisk kommunikasjon.

- u = undervisningsoppdrag
- x = minste antall arbeidstimer til undervisningsarbeid regulert i sentrale sikringsbestemmelser (utgangspunktet er blant annet dagens årsrammer)
- y = timer til felles oppgaver

Noter

1. Det finnes en egen arbeidstidsavtale for undervisningspersonalet i Oslo-skolen som også skal reforhandles i 2013.
2. Det finnes neppe forskningsfunn som tyder på at økende binding av lærernes arbeidstid de siste 20 årene har ført til bedre læringsresultater for elevene. Det som finnes av studier, blant annet om utviklingen av matematikkunnskaper hos norske elever, tyder på det motsatte, en nedgang.
(Norsk Matematikkråds kandidatundersøkelse, PISA og TIMSS.)
3. Årsverket for en faglærer i kroppsøving rommer elleve klasser, og dermed 330 elever når klassene er fulle. Også spesialiserte faglærere på barnetrinnet kan ha over 200 elever per uke.
4. Skiftet i bruk av betegnelser og redusert bruk av ordet undervisning i skolens styringsdokumenter er dokumentert av Geir Haugsbakk: Digital skole på sviktende grunn. Gyldendal Akademisk 2010.
5. Kilde: St.mld. 12 1999-2000...og yrke skal båten bera
6. Lærernes arbeidstid. Evaluering av avtale om arbeidstid for undervisningspersonalet 2004- 2006. FAFO-rapport 508, 2005
7. Kilde: St.mld. 12 1999-2000, tabell 4,1.
8. Rune Slagstad: De nasjonale strateger, Pax 1998, s. 325
9. Rune Slagstad: De nasjonale strateger, Pax 1998, s. 443ff
10. Norsk Lektorlag var på det tidspunktet ennå ikke medlem av Akademikerne og hadde derfor ikke forhandlingsrett om Skolepakkene. Alle hovedorganisasjoner, også Akademikerne, sluttet seg til intensjonsavtalen som gikk forut for forhandlingene.
11. Thomas Aanensen: Lønnsutvikling for ansatte i skoleverket 1959-2008, i tidsskriftet Samfunnsøkonomen 01/10
12. Dom i Arbeidsretten 06.06.06 sak 32/2005, Inr.17/2006. Utdanningsforbundet mot KS.
13. NIFU rapport 34/2010. Vibeke Opheim, Jens B. Grøgaard og Terje Næss
De gamle er eldst? Betydning av skoleressurser, undervisningsformer og læringsmiljø for elevenes prestasjoner på femte, åttende og tiende trinn i grunnopplæringen.
Lærerkompetanser og elevers læring i førskole og skole. Et systematisk review utført for Kunnskapsdepartementet, Oslo Sven Erik Nordenbo, Michael Sjøgaard Larsen, Neriman Tiftikçi, Rikke Eline Wendt, Susan Østergaard, Dansk Clearinghouse for utdanningsforskning. Danmarks pedagogiske universitetsskole.
14. TNS Gallup, prosjekt 116626, 2011. "Reservestyrken" av lærere. Utdannede lærere som ikke jobber i skolen. Hva kan bringe dem tilbake?
15. Rapport fra Tidsbrukutvalget. 27.01.2010
www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/rapporter_planer/rapporter/2009/Rapport-fra-Tidsbrukutvalget.html?id=592307
16. Synovate på oppdrag for Språkrådet Norsk lærerers holdning til eget fag. Språkrådet, Kristin Rogge Pran og Åsmund Ukkelberg 16. mai 2011
17. SSB Utdanning 2005 - deltakelse og kompetanse
18. John Hattie: Visible Learning. A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement. Routledge 2009, s.85 ff: Class size.
19. Se note 15.

norsk lektorlag

Akersgata 41
0158 Oslo

Telefon 24 15 50 00
www.norskilektorlag.no

@lektorGro
@norskilektorlag

Norsk Lektorlag